

Termíny:

tr: şart kipi, koşul kipi

cs: podmiňovací způsob, kondicionál

en: conditional

biblio:

Ersen-Rasch 2017, 233-248

Ketrez 2012, 201-212

Kučera 2014, 217-220, 223

0. Přehled podmínkových vět

1) **realis** – podmínku lze reálně splnit

a) potenciální (tučně) – podmínka může nebo nemusí být splněna (děj ještě nenastal, takže ho není možné ověřit)

b) ověřitelný (podtr.) – podmínku již lze ověřit (jenom nevíme výsledek)

2) **irrealis** (bez efektu) – podmínka již nemůže být splněna

kombinace	interpretace
gelirse	kdyby přišel, když přijde, jestli přijde
gelse	pokud by přišel
<u>geliyorsa</u>	jestliže (už) přichází, jestliže je (už) na cestě
<u>geldiyse</u>	jestliže (už) přišel
<u>gelmişse</u>	jestliže (už) přišel (jak jsem se dozvěděl)
<u>gelecekse</u>	má-li přijít, jestliže se chystá přijít, jestliže (teda) přijde
<u>gelseydi</u>	kdyby (byl) přišel

(!) Pozor na rozdíl mezi gel-se-ydi a gel-di-yse

1. Podmínkové věty

Podmínkové věty jsou souvětí skládající se z věty vedlejší (v turečtině přísudek s příponou *-se*) a věty hlavní. Zatímco v češtině se mezi větami v podmínkových souvětích píše čárka, v turečtině nikoliv (podobně jako u konverb).

P1 *Gelirse söylerim.*
„Když přijde, tak řeknu.“

Podobně jako v češtině můžeme v turečtině tvořit podmínkové věty v kombinaci s různými časy. Ačkoliv oproti češtině máme v turečtině více časů a jejich kombinací (viz 0. Přehled p.v.), neznamená to, že je v češtině nedokážeme vyjádřit, jenom k jejich vyjádření používáme někdy i jiné prostředky (různé spojky). Podmínkové věty můžeme normálně negovat (P2), ale pokud chceme vytvořit otázku, neklademe tázací částici *mi* za přísudek se *-se* (P3), technicky vzato taková otázka není ani otázkou zjišťovací.

P2 *Gelmezse söylerim.*
„Když nepřijde, tak řeknu.“

P3 *(Ya) gelmezse?*
„(A co) když nepřijde?“

Tázací částice se ale může vyskytovat v metalingvistické funkci (táže se na použití jazyka samotného, např. při nedorozumění).

P4 *Gelirse mi soryordun?* ~ *Bunu mu soruyordun?*
„Ptal jsi se: „Jestliže přijde?“ ~ „Ptal jsi se na tohle?“

Musíme si dále uvědomit, že český podmiňovací způsob a to, co nazýváme P6 podmiňovací způsob v turečtině, si neodpovídají ani v tom, co vlastně značí. Zatímco někdy není v české podmiňovací větě ani často potřeba mít sloveso ve tvaru podmiňovacího způsobu (T1), jindy se nachází jen ve vedlejší (T2), jen v hlavní (T3), nebo v obou dvou větách (T4). Všimněte si, že přípona *-se*, která vždy náleží přísudku vedlejší věty, tedy spíše vlastně odpovídá v češtině spojce „když“ (případně dalším spojkám – jestli, pokud, atd.), která je také vždy součástí věty vedlejší (T1-T6).

	VV	HV
T1	<u>Když</u> přijde dřív, tak řeknu.	
T2	<u>Kdyby</u> přišel dřív, tak ti řeknu.	
T3	<u>Když</u> přijde dřív, tak bych ti řekl.	
T4	<u>Kdyby</u> přišel dřív, tak bych ti řekl.	
T5	Erken gelir <u>se</u> söylerim.	
T6	Erken gel <u>se</u> söylerim.	

V češtině mohou být souvětí s některými spojkami (především „když“) interpretovány na škále mezi podmínkovým a časovým (P5). V turečtině ovšem, pokud se objeví přípona *-se*, lze to interpretovat pouze jako podmínkové souvětí.

- P5 *Když jsem hladový, zajdu na jídlo.*
 a) *když = v době, kdy jsem hladový* (čas.)
 b) *když = jestliže jsem hladový* (podm.)

Tyto dva významy tedy v turečtině vyjadřujeme jinými způsoby:

- a) *Acıkınca / acıktığım zaman / acıktığımda yemeğe giderim.* (čas.)
 b) *Acıkırsam yemeğe giderim.* (podm.)

Když zazněl výstřel, zpozorněli.
 „Ateş duyulunca dikkat kesildi.“

- P7 **Když** byste každému odepisoval, nedělal byste nic jiného.
 „Herkesce cevap verseydiniz başka bir şey yapamazdınız.“

Použitím podmiňovacího způsobu v turečtině odpadá nutnost používání spojky. Nicméně podmínkovost můžeme zesílit tím, že na začátek věty vložíme spojku *eğer*. Věta je pak trochu blíže výrokové logice typu: „jestliže A, tak B“. Spojka *eğer* se také často používá v dlouhých větách, uvědomme si, že přísudek je vždy na konci a někdy se hodí označit fakt, že jde o podmínkové souvětí předem.

- P8 *Bu maçı kazanamazsak üst tura çikamayacağız.*
 „**Když** nevyhrajeme tento zápas, nedostaneme se do dalšího kola.“

- P9 *Eğer bu maçı kazanamazsak üst tura çikamayacağız.*
 „**Jestliže** nevyhrajeme tento zápas, nedostaneme se do dalšího kola.“

Tabulka frekvence tvarů v korpusu TNC:

přípona	# výskytů	%	příklad	překlad
<i>-irse</i>	48884	43,74 %	<i>gelirse</i>	když přijde
<i>-se</i>	32710	29,27 %	<i>gelse</i>	pokud by přišel
<i>-iyorsa</i>	11391	10,19 %	<i>geliyorsa</i>	jestliže (už) přichází
<i>-diyse</i>	4093	3,66 %	<i>geldiyse</i>	jestliže (už) přišel
<i>-mişse</i>	3045	2,72 %	<i>gelmişse</i>	jestliže (už) přišel (evid.)
<i>-ecekse</i>	2096	1,88 %	<i>gelecekse</i>	má-li přijít
<i>-seydi</i>	9549	8,54 %	<i>gelseydi</i>	kdyby (byl) přišel
Σ	111768	100,00 %	-	-

2. Realis

Realis je gramatický termín pro označení všech splnitelných podmínek (P10). Oproti tomu irrealis je označení pro podmínky, které jsou nesplnitelné (P11), v případě turečtiny jde pouze o jednu příponu a to *-seydi* („Kdyby byl...“).

P10 *Bu mesajı on kişiye gönderirsen şans kapını çalacak.*
„Když pošleš tuto zprávu deseti lidem, zaklepe ti na dveře štěstí.“

P11 *Bavorov Vodňany'nın orada olsaydı, yüzünün iki yanağına öpücük verirdim.*
„Kdyby byl Bavorov co jsou Vodňany, dal bych ti hubičku na obě strany.“

2.1. Realis potenciální

Vyjadřuje domněnku, předpoklad, který pokud nastane, tak nastane i náplň hlavní věty. Zatímco slovesný kondicionál s aoristem *giderse* (2.1.1.) vyjadřuje reálnou a očekávanou událost (P12), slovesný kondicionál samostatný *gitse* (2.1.2) vyjadřuje událost, o které se mluvčí domnívá, že je méně pravděpodobná (P13).

P12 *Akşam yorgun olursam sinemaya gelmem.*
„Když budu večer unavený, nepůjdu do kina.“

P13 *Cumhurbaşkanı olsam bira fiyatlarını düşürürüm.*
„Kdybych se stal prezidentem, snížil bych ceny piva.“

2.1.1. Slovesný kondicionál s aoristem

giderse

(Odpovídá anglickému first conditional)

Kondicionál s aoristem je nejpoužívanější verze podmínkové věty.

Vyjadřuje domněnku, předpoklad, který pokud nastane, tak nastane i náplň hlavní věty. Můžeme přeložit pomocí široké škály předložek “když, kdyby, pokud, jestli, -li“.

osoba	-irse	neg
1sg	<i>gidersem</i>	<i>gitmezsem</i>
2sg	<i>gidersen</i>	<i>gitmezsen</i>
3sg	<i>giderse</i>	<i>gitmezse</i>
1pl	<i>gidersek</i>	<i>gitmezsek</i>
2pl	<i>giderseniz</i>	<i>gitmezseniz</i>
3pl	<i>giderlerse</i>	<i>gitmezlerse</i>

P14 *E-mailden gönderirsen daha kolay olur.*
„Když to pošleš emailem, bude to jednodušší.“

P15 *Pencereyi açarsak taze hava gelecek.*
„Kdybychom otevřeli okno, přijde čerstvý vzduch.“

P16 *Baba çocuğuna: Bu kitabı okursan sana 100TL veririm.*
„Otec dítěti: Pokud přečteš tuto knihu, dám ti 100 lir.“

P17 *Erken gelirse (demek ki) işten atıldı.*
„Jestliže přijde dříve, tak (to znamená, že) ho vyhodili z práce.“

P18 *Arabayla gelirsen amcanı da al. Peki otobüsle gelirse?*
„Když pojedíš autem naber i strýce. A co když pojedu autobusem?“

2.1.2 Slovesný kondicionál bez času

gitse

Samostatný kondicionál se používá v případech, kdy je splnění podmínky sice reálné, ale méně očekávané; mluvčí vyjadřuje odstup/nedůvěru k jejímu splnění. Někdy je možné tento rozdíl nastínit v češtině spojkou „pokud“ a použitím podmiňovacího způsobu, neformálně také „kdyby náhodou / třeba...“.

P19 *Gelirse iyi olur.* *Gelse iyi olur.*
 „Když přijde, bude to fajn.“ „Pokud by přišel, bylo by to fajn.“

P20 *Borçlansam yardım eder misin?*
 „Pokud bych se zadlužil, pomohl bys mi?“

P21 *Normal hayatıma dönsem para sıkıntısı yaşarım.*
 „Kdybych se vrátil do normálního života, měl bych problémy s financemi.“

Pozor na tvary kauzativa, které mohou připomínat aorist.

P22 *Tişörtümü çıkarsam ayıp olur.*
 „Kdybych si sundal tričko, byla by to ostuda.“

Samostatný kondicionál se také používá občas ve větách, kde bychom očekávali irrealis (-seydi), jelikož jde o nereálnou podmínku.

P23 *Benim arabam olsa ben de bu rengi seçmem.*
 „Kdyby to bylo moje auto, taky bych si nevybral tuto barvu.“

P24 *Korku filmlerini sevsem Halka'yi izlerdim.*
 „Kdybych měl rád horory, tak bych už Kruh viděl.“

2.2. Realis ověřitelný

Následující čtyři časy mají v použití s kondicionálem společnou tu vlastnost, že událost, která rozhoduje o splnění podmínky už nastala (je rozhodnutá a není ji teoreticky možné už ovlivnit). Mluvčí jenom neví, který z případů nastal (jestli se podmínka naplnila, nebo ne). Porovnej dvojice vět v příkladech P25 a P26.

P25 *İstersen gel.* *İstiyorsan gel.*
 „Když budeš chtít, přijď.“ „Jestli chceš, tak přijď.“

P26 *Gelirsen iyi olur.* *Geliyorsan iyi.*
 „Když přijdeš, bude to fajn.“ „Jestli už jdeš, tak je to dobrý.“

Tato ověřitelná podmínka se objevuje ve čtyřech časech. V kombinaci s přítomným -yor, minulým -di, minulým neurčitým -miş a budoucím -ecek časem.

osoba	-iyorsa	-diyse	-mişse	-ecekse
1sg	<i>gidiyorsam</i>	<i>gittiysem</i>	<i>gitmişsem</i>	<i>gitmeyeceksem</i>
2sg	<i>gidiyorsan</i>	<i>gittiysen</i>	<i>gitmişsen</i>	<i>gitmeyeceksen</i>
3sg	<i>gidiyorsa</i>	<i>gittiyse</i>	<i>gitmişse</i>	<i>gitmeyecekse</i>
1pl	<i>gidiyorsak</i>	<i>gittiysek</i>	<i>gitmişsek</i>	<i>gitmeyeceksek</i>
2pl	<i>gidiyorsanız</i>	<i>gittiyseniz</i>	<i>gitmişseniz</i>	<i>gitmeyecekseniz</i>
3pl	<i>gidiyorlarsa</i>	<i>gittilerse</i>	<i>gitmişlerse</i>	<i>gitmeyeceklerse</i>

- 2.2.1. Slovesný kondicionál s přítomným časem **gidiyorsa**
- P27 *İstemiyorum **diyorsa** istemiyordur.*
„Jestliže říká, že nechce, tak zjevně nechce.“
- P28 ***Yanılyyorsam** lütfen düzeltin.*
„Jestli se mýlím, tak mě opravte.“
- P29 *Sırf meşhur olmak için yazı**yorsanız** yazar olmazsınız.*
„Jestliže píšete čistě proto, abyste se stali slavnými, spisovatelé z vás nebudou.“
- P30 *Yeni bir Amazon.com olmak istiy**orsanız** çok iş sizi bekliyor.*
„Jestliže se chcete stát novým amazon.com, čeká vás hodně práce.“
- P31 *Beyaz gömleğini diğer çamaşırırlarla aynı suda yıkı**yorsan**, ne bekliyorsun?*
„Co čekáš, když pereš svou bílou košili spolu s ostatním prádlem ve stejné vodě?“
- 2.2.2. Slovesný kondicionál s minulým časem určitým **gittiyse**
- P32 *Buraya kadar okudu**ysanız** tebrikler.*
„Jestliže jste dočetli až sem, gratuluji.“
- P33 *Yeterince para biriktirdi**yse** yazın bizimle hala gidebilir.*
„Jestliže našetřil dost peněz, tak může pořád jet v létě s námi.“
- P34 *Şarabı sevdi**ysem** şişeyi atamıyorum.*
„Zachutnalo-li mi víno, láhev nedokážu odložit.“
- 2.2.3. Slovesný kondicionál s minulým časem určitým **gitmişse**
- P35 *Ankara'dan şimdi çıkmış**sa** ne zaman gelebilecek bilmiyorum.*
„Jestliže teď (prý) vyrazil z Ankary, tak nevím, kdy může přijet.“
- P36 *Böyle bir ailede büyü**müşse** ona şaşırmıyorum.*
„Jestliže vyrůstal v takovéhle rodině (jak jsem se doslechl), už se mu nedivím.“
- 2.2.4. Slovesný kondicionál s budoucím časem **gidecekse**
- Slovesný kondicionál s budoucím časem se nepoužívá pro vyjadřování potenciálních podmínek (jak by nás mohla vést analogie z češtiny). Budoucí čas zde má (podobně jako v dalších složených časech s -ecek) význam plánu, nebo záměru. Překládáme tedy pomocí „má-li, jestliže má v plánu, chystá-li se, apod.“
- P37 *Yağmur yağarsa gitmeyiz.*
„Když bude pršet, nepůjdeme.“
- Yağmur yağacaksa sorun.*
„Má-li pršet, nepůjdeme.“
- P38 *Gidersen ben de giderim.*
„Když bys šel, tak já půjdu taky.“
- Gideceksen ben de giderim.*
„Jestliže se chystáš jít, tak ...“
- „Jestliže se poté rozhodneš jít“*
- P39 *Onunla daha görüşeceksen artık eve gelme.*
„Jestliže se s ní chystáš ještě vídat, tak už nechod' domů.“
- P40 *Sürekli yoğun çalışarak yaşayacak**sak** değer mi?*
„Máme-li žít tak, že budeme neustále intenzivně pracovat, má to cenu?“

3. Irrealis

gitseydi

(Odpovídá anglickému Second and Third conditional)

Irrealis se používá pro nereálné (nesplnitelné) podmínky. Jde hlavně o:

- 1) podmínky, které už proběhly a odehráli se jinak (proto jsou nesplnitelné)
- 2) podmínky, kde je extrémně nepravděpodobné, že se stanou

P41 *Beni anlasaydı şaşardım.*
„Kdyby mě (byl) pochopil, divil bych se.“

P42 *Eğer daha çalışsaydım sınavdan geçerdim.*
„Kdybych se více snažil, zkoušku bych udělal.“

P43 *Eğer elimde sihirli bir değnek olsaydı çaya batırıp yerdim...*
„Kdybych měla v ruce kouzelnou hůlku, namočila bych jí do čaje a snědla.“

P44 *Sen olsaydım böyle davranmazdım.*
„Kdybych byl tebou, takhle bych se nezachoval.“

P45 *Şu anda İbrahim Tatlıses kapıdan girseydi ne yapardın?*
„Kdyby teď vešel dveřmi İbrahim Tatlıses, co bys dělal?“

P46 *Prag'da bir vila alsaydım nehrin yanında alırdım.*
„Kdybych si měl pořídit vilu v Praze, koupil bych si jí u řeky.“

